

Věc C-6/22

**Shrnutí žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 98 odst. 1
jednacího řádu Soudního dvora**

Datum doručení:

4. ledna 2022

Předkládající soud:

Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie (Polsko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

19. května 2021

Žalobci:

M. B.

U. B.

M. B.

Žalovaná:

X. S.A.

Předmět původního řízení

Žaloba na zaplacení částek uhrazených z titulu plnění smlouvy o hypotečním úvěru denominovaného v polské měně (PLN) a indexovaného na cizí měnu (CHF).

Předmět a právní základ žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

Výklad unijního práva, zejména čl. 3 odst. 1, čl. 6 odst. 1, článku 7 a článku 8b směrnice Rady 93/13/EHS; čl. 19 odst. 3 písm. b) SEU a článek 267 SFEU.

Předběžné otázky

1) Je s ohledem na cíl směrnice Rady 93/13/EHS, kterým je ochrana spotřebitele před zneužívajícími ujednáními ve smlouvách uzavřených s prodávajícími nebo poskytovateli, legitimní takový výklad, podle kterého v okamžiku, kdy soud na základě norem směrnice určí neplatnost smlouvy, končí uplatňování této směrnice, potažmo ochrana spotřebitele, takže pravidla pro vypořádání mezi spotřebitelem a prodávajícím nebo poskytovatelem je třeba hledat v ustanoveních vnitrostátního závazkového práva platných pro vypořádání stran neplatné smlouvy?

2) Je s ohledem na články 6 a 7 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách v případě, kdy soud určí, že určité ujednání je nedovolené, přičemž bez dotyčného ujednání smlouva nemůže být nadále závazná a strany se nedohodly na překlenutí vzniklé mezery sjednáním ujednání odpovídajících jejich vůli ani neexistují dispozitivní ustanovení, soud povinen určit neplatnost smlouvy jen na základě vůle spotřebitele, který se u soudu domáhá určení neplatnosti smlouvy, nebo má soud z úřední povinnosti, nad rámec návrhových žádání účastníků řízení, zkoumat majetkové poměry spotřebitele, aby zjistil, zda by určení neplatnosti smlouvy nemělo pro spotřebitele zvláště nepříznivé důsledky?

3) Lze článek 6 směrnice 93/13 vykládat v tom smyslu, že když soud dospěje k závěru, že by určení neplatnosti smlouvy bylo pro spotřebitele zvláště nepříznivé, a když se stranám přes veškeré nabádání nepodaří dosáhnout dohody na zhojení smlouvy, se zřetelem k objektivně chápaném zájmu spotřebitele, může soud mezeru vzniklou ve smlouvě „odstraněním“ zneužívajících ujednání překlenout za pomoci norem vnitrostátního práva, která nejsou dispozitivní ve smyslu rozsudku ve věci C-260/18, tzn. přímo použitelné na mezeru ve smlouvě, nýbrž představují zvláštní ustanovení vnitrostátního práva, která lze na danou smlouvu použít jen přiměřeně nebo analogicky a která odrážejí platná pravidla vnitrostátního závazkového práva?

Dovolávaná ustanovení unijního práva

Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 13. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (dále jen „směrnice 93/13/EHS“): šestý a třináctý bod odůvodnění, čl. 1 odst. 2, čl. 3 odst. 1, čl. 6 odst. 1, čl. 7 odst. 1 a čl. 8b odst. 1

Dovolávaná ustanovení vnitrostátního práva

Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r. (občanský zákoník ze dne 23. dubna 1964) (kodifikované znění, Dz. U. z roku 2020, č. 1740)

Článek 5

Nikdo nesmí těžit ze svého práva způsobem, který by byl v rozporu se socioekonomickým účelem tohoto práva nebo se zásadami společenského soužití. Takové jednání nebo opomenutí osoby, které právo svědčí, se nepovažuje za výkon práva a nepožívá ochrany.

Článek 56

Právní jednání vyvolává nejen právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, ale rovněž následky, plynoucí ze zákona, zásad společenského soužití a zvyklostí.

Článek 58

(1) Právní jednání, které je v rozporu se zákonem nebo které má za cíl obejít zákon, je neplatné, ledaže příslušné ustanovení zákona stanoví jinak a zejména pokud stanoví, že se neplatná ustanovení právního jednání nahrazují příslušnými ustanoveními zákona.

(2) Právní jednání, které je v rozporu se zásadami společenského soužití, je neplatné.

(3) Je-li neplatná pouze část právního jednání, jeho zbývající části zůstávají v platnosti, ledaže by z okolností vyplývalo, že by bez neplatných ustanovení dané jednání nevzniklo.

Článek 385¹

(1) Ujednání spotřebitelské smlouvy, které nebylo sjednáno individuálně, není pro spotřebitele závazné, pokud jeho práva a povinnosti upravuje způsobem, který je v rozporu s dobrými mravy a hrubě porušuje jeho zájmy (nedovolené ujednání). To neplatí pro ujednání týkající se hlavních závazků stran včetně ceny nebo odměny, pokud byla jednoznačně formulována.

(2) Pokud některé ze smluvních ujednání není podle odstavce 1 pro spotřebitele závazné, ostatní části smlouvy zůstávají pro strany závazné.

(3) Za smluvní ujednání, která nebyla sjednána individuálně, se považují ujednání, která spotřebitel nemohl skutečně ovlivnit. Jedná se zejména o smluvní ujednání převzaté ze vzorové smlouvy, která byla spotřebiteli navržena druhou smluvní stranou.

(4) Důkazní břemeno v otázce, zda bylo ujednání sjednáno individuálně, nese ten, kdo se ho dovolává.

Článek 405

Kdo na úkor jiného získá bez právního základu majetkový prospěch, musí tento prospěch vydat, a pokud to není možné, vrátit jeho hodnotu.

Článek 406

Povinnost vydat prospěch se vztahuje nejen na přímo získaný prospěch, ale také na vše, co bylo v případě zcizení, ztráty nebo poškození získáno výměnou za tento prospěch nebo jako náhrada škody.

Článek 409

Povinnost vydat nebo nahradit prospěch zaniká, jestliže příjemce tento prospěch zužil nebo pozbyl, takže již není obohacen, ledaže měl při pozbývání prospěchu nebo jeho zužívání počítat s povinností jej vrátit.

Článek 410

(1) Ustanovení předchozích článků se použijí zejména na jakékoli bezdůvodné plnění.

(2) Plnění je bezdůvodné, pokud osoba, která takové plnění poskytla, nebyla povinna je poskytnout vůbec nebo osobě, které ho poskytla, nebo pokud důvod plnění odpadl nebo nebylo dosaženo zamýšleného účelu plnění, nebo pokud právní jednání zavazující k poskytnutí plnění bylo neplatné a nestalo se platným poté, co bylo plnění poskytnuto.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (občanský soudní řád) (kodifikované znění, Dz. U. z roku 2021, č. 1805)

Články 227 a 321

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (zákon ze dne 29. srpna 1997, o bankách) (Dz. U. z roku 1997, částka 140, č. 939, ve znění pozdějších změn)

Článek 69 (ve znění účinném v době uzavření smlouvy)

(1) Smlouvou o úvěru se banka zavazuje poskytnout úvěrovanému na dobu uvedenou ve smlouvě peněžní částku na stanovený účel a úvěrovaný se zavazuje ji použít za podmínek stanovených ve smlouvě, vrátit částku použitého úvěru s úroky ve stanovených lhůtách a zaplatit poplatek za poskytnutí úvěru.

(2) Smlouva o úvěru musí být uzavřena písemně a musí zejména obsahovat:

- 1) označení smluvních stran,
- 2) částku a měnu úvěru,
- 3) účel, na nějž byl úvěr poskytnut,
- 4) pravidla a lhůty splácení úvěru,

- 5) výši úročení úvěru a podmínky jeho změny,
- 6) způsob zajištění splácení úvěru,
- 7) rozsah oprávnění banky při kontrole použití a splácení úvěru,
- 8) lhůty a způsob poskytnutí peněžních prostředků úvěrovanému,
- 9) výši poplatku, je-li smlouvou upraven,
- 10) podmínky provádění změn a vypovězení smlouvy.

Stručné shrnutí skutkového stavu a dosavadního řízení

- 1 Dne 4. června 2007 uzavřeli žalobci jako spotřebitelé s žalovanou bankou smlouvu o hypotečním úvěru ve výši 339 881,92 PLN, indexovaném na cizí měnu (CHF), a to za účelem koupě bytu. Úvěr, úročený na základě sazby LIBOR, měl být splacen v 360 měsíčních splátkách a žalobci je spláceli v polské měně.
- 2 Podle smlouvy je výše závazku žalobců určena jako ekvivalent dlužné částky vyjádřené v CHF. Částka v cizí měně byla základem pro určení zůstatku dluhu úvěrovaných, výpočtu úroků a následně výše splátek. Výše závazku byla určena jako ekvivalent dlužné částky vyjádřené v CHF po přepočtu podle prodejního kurzu této měny uvedeného v kurzovním lístku vyhotovovaném bankou. Směnný kurz, jenž byl základem pro výpočet výše splátek, byl bankou stanoven nezákonně, neboť její banka mohla jednostranně měnit, potažmo jednostranně určovat podobu závazku žalobců.

Hlavní argumenty účastníků původního řízení

- 3 Žalobci na podporu svých návrhových žádání tvrdí, že smlouva o hypotečním úvěru obsahuje zneužívající ujednání, která jako taková nejsou pro smluvní strany závazná. Částka, které se domáhají, byla poskytnuta bez právního základu, protože ujednání smlouvy o stanovování kurzu CHF představují zneužívající smluvní ujednání, takže jsou neúčinná. Smlouvu tedy nelze v tomto rozsahu zhojit, takže je neplatné i ujednání smlouvy o indexaci výše úvěru. Výše žalované částky byla vypočtena tak, jako by úvěr byl poskytnut v polské měně bez indexace, ale s úrokovou sazbou pro úvěr indexovaný na cizí měnu. Uvedli také, že nemají nic proti tomu, aby předkládající soud určil, že smlouva je neplatná.
- 4 Za zneužívající označili ustanovení § 9 odst. 2 a § 10 odst. 3 smlouvy, která umožňovala bance libovolně určovat směnný kurz měny indexace a nestanovila pro toto určování žádná pravidla, takže banka definovala závazek žalobců jednostranně. Určení, že tato ustanovení smlouvy jsou protiprávní, znemožní určování směnného kurzu měny indexace. Je proto třeba odstranit ze smlouvy ustanovení o indexaci úvěru a dlužný závazek žalobců stanovit bez přihlédnutí

k ustanovením o indexaci, v důsledku čehož by žalobci měli povinnost hradit splátky tak, jako by se jednalo o úvěr v PLN úročený sazbou LIBOR.

- 5 Žalobci přitom uvedli, že nemají nic proti tomu, aby soud určil neplatnost smlouvy i bez návrhu.
- 6 Žalovaná uvádí, že podle jejího názoru koncepce úvěru ve zlotých indexovaného na cizí měnu nevybočuje z koncepce bankovního úvěru a nebyla v rozporu s článkem 69 zákona o bankách. K návrhu žalobců, aby smlouva byla vypořádána za pomoci úrokové sazby platné pro měnu indexace, ale tak, jako by úvěr byl poskytnut v polské měně bez indexace, namítla, že by to vedlo ke vzniku smlouvy, který by nebyla v souladu s vůlí stran ani s právními předpisy. Žalovaná rovněž poukázala na to, že výtká údajné zneužívající povahy smluvních ustanovení je v rozsahu, v němž tato ustanovení stanoví přepočítání měny podle směnného kurzu platného u žalované banky, neopodstatněná, neboť směnné kurzy uplatňované bankou byly tržní.

Stručné uvedení důvodů žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

Účelem žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce je určení správného postupu soudu při uplatňování ustanovení směrnice 93/13/EHS a ustanovení polského práva, kterými se tato směrnice provádí do polského právního řádu.

Pojem „smlouva o úvěru indexovaném na jinou než polskou měnu“ se v polském právu objevil teprve v roce 2011, kdy byl novelizován zákon o bankách. Tato právní úprava se omezila na zavedení povinnosti stanovit ve smlouvě podrobná pravidla pro určení směnného kurzu, na jehož základě se vypočítá výše úvěru a splátek jistiny a úroků, a pravidla pro jejich přepočítání na měnu čerpání, a povinnosti umožnit úvěrovanému splácet úvěr v cizí měně. Účelem tzv. indexace výše úvěru bylo uplatnění úrokové sazby platné pro úvěry v měně indexace, která bývala výrazně nižší než úroková sazba pro úvěry v polské měně. Na druhou stranu se tím výše dluhu stala závislou na směnném kurzu měny platném v daný den.

Co se týče **první otázky**, podle ustálené judikatury Soudního dvora spočívá systém ochrany zavedený směrnicí 93/13/EHS na myšlence, že se spotřebitel nachází v nerovném postavení vůči prodávajícímu nebo poskytovateli z hlediska vyjednávací síly i úrovně informovanosti, což ho vede k tomu, že přistoupí na podmínky předem vyhotovené prodávajícím nebo poskytovatelem, ač nemůže ovlivnit jejich obsah (rozsudky C-484/08 a C-70/17).

Soudní dvůr rovněž rozhodl, že cílem sledovaným směrnicí 93/13/EHS je ochrana spotřebitele a nastolení rovnováhy mezi smluvními stranami vyloučením použití ujednání považovaných za zneužívající a zároveň v zásadě ponechat ostatní ujednání dotčené smlouvy v platnosti (rozsudky SDEU C-96/16, C-94/17 a C-19/20).

Soudní dvůr ve věci C-260/18 rozhodl, že pokud smlouva obsahuje nedovolená smluvní ujednání, nemají ustanovení směrnice za cíl zneplatnění smlouvy o úvěru, ale tuto možnost jen připouštějí. Pokud tedy soud shledá, že ujednání o směnném kurzu jsou zneužívající a pro smluvní strany jsou od počátku nezávazná, přičemž pro další existenci smlouvy v podobě slučitelné s vůlí smluvních stran je nezbytné překlenout mezeru ve smlouvě, lze vzniklou mezeru ve smlouvě překlenout uvedením konsenzu stran o doplnění obsahu smlouvy v rozsudku; pokud takového konsenzu dosaženo není, může soud mezeru vzniklou v důsledku určení, že část smlouvy je zneužívající, překlenout dispozitivními ustanoveními, která splňují podmínky uvedené v rozsudku, tj. ustanoveními přímo použitelnými na daný typ smlouvy (stanovenými pro tyto účely vnitrostátním zákonodárcem), nestanoví-li předpisy upravující smlouvu jinak. Není-li smlouva doplněna shora popsaným způsobem, může vnitrostátní soud určit, že je smlouva neplatná.

Vzhledem k tomu, že v polském právu neexistují, jak tvrdí předkládající soud, dispozitivní ustanovení přímo použitelná na překlenutí dané mezery ve smlouvě, nezbývá než určit neplatnost smlouvy. Účinky takového určení je proto podle všeho třeba hledat ve vnitrostátních právních předpisech. V rozsudku C-349/18 Soudní dvůr při posuzování smlouvy o přepravě vzhledem ke směrnici 93/13/EHS dospěl k názoru, že důsledky takového zneplatněného vztahu nespádají do oblasti působnosti této směrnice, nýbrž do působnosti vnitrostátní právní úpravy.

Předkládající soud v této souvislosti připomíná, že cílem norem vnitrostátního závazkového práva je zachovat rovnost práv obou stran. Účinky takto zneplatněné smlouvy podle vnitrostátního práva jsou vymezeny v právní úpravě bezdůvodného plnění a jejich účelem není stanovit stejné ztráty pro obě strany bez ohledu na potřebu chránit jednu ze stran, a sice spotřebitele.

Použití norem vnitrostátního práva by znamenalo, že by se neuplatnil tzv. odrazující účinek směrnice (článek 7 směrnice), neboť vnitrostátní právo nestanoví sankce, které by mohl uložit soud rozhodující v individuální věci spotřebitele poukazujícího na zneužívající povahu určitých smluvních ujednání.

U **druhé otázky** bude v případě kladné odpovědi na první otázku třeba vyložit, jakým směrem má soud vést řízení o žalobách založených na směrnici 93/13/EHS.

Soudní dvůr v rozsudcích C-70/17 a C-269/19 poukázal na to, že určení neplatnosti smlouvy má stejné důsledky jako prohlášení předčasné vykonatelnosti nesplacené částky úvěru, která může přesáhnout finanční možnosti spotřebitele. Taková situace může nastat tehdy, když má spotřebitel jen malé nebo žádné úspory a když hodnota zakoupené nemovitosti vzrostla.

V rozsudku C-19/20 Soudní dvůr uvedl, že určení neplatnosti smlouvy nemůže záviset na výslovném návrhu spotřebitele, nýbrž musí k němu dojít v rámci postupu, v němž vnitrostátní soud objektivně uplatňuje kritéria stanovená vnitrostátním právem. Platné procesněprávní normy polského práva ukládají povinnost rozhodovat v mezích návrhových žádání žalobce a námitek žalovaného,

a nestanoví možnost soudu zkoumat skutkové okolnosti, které žádný z účastníků řízení neuvedl. Je třeba rozhodnout, zda má vnitrostátní soud po poučení spotřebitele o důsledcích určení neplatnosti smlouvy vycházet jen z návrhových žádání účastníků řízení a provést jen navržené důkazy. Anebo zda vnitrostátní soud může za účelem objektivního posouzení, zda určení neplatnosti smlouvy nevystaví spotřebitele zvláště nepříznivým důsledkům, sám zjišťovat majetkové poměry spotřebitele.

Ke **třetí otázce** předkládající soud uvádí, že pokud vnitrostátní soud s ohledem na kritéria stanovená v člancích 3 a 5 směrnice 93/13/EHS shledá, že vzhledem ke konkrétním okolnostem daného případu smluvní ujednání spotřebitele a prodávajícího nebo poskytovatele nespĺňuje požadavky dobré víry, vyváženosti a transparentnosti, takže představuje zneužívající ujednání, které je automaticky neplatné, nemůže na základě čl. 6 odst. 1 této směrnice doplnit tuto smlouvu tak, že změní obsah tohoto ujednání (rozsudky C-618/10, C-26/13 a C-70/17).

V rozsudku C-125/18 Soudní dvůr uvedl, že kdyby vnitrostátní soud mohl změnit obsah zneužívajících ujednání ve smlouvě, mohlo by být ohroženo splnění dlouhodobého cíle stanoveného v článku 7 směrnice 93/13/EHS. Tato možnost by mohla přispět k eliminaci odrazujícího účinku pro prodávající a poskytovatele tím, že se taková zneužívající ujednání vůči spotřebiteli jednoduše neuplatní, a mohlo by je to svádět k používání uvedených ujednání, jelikož by věděli, že i kdyby mělo být rozhodnuto o jejich neplatnosti, mohl by vnitrostátní soud smlouvu v nezbytném rozsahu doplnit, takže by zohlednění jejich zájmů bylo tímto způsobem přesto zajištěno.

V rozsudku C-260/18 Soudní dvůr uvedl, že mezera ve smlouvě vzniklá určením neplatnosti zneužívajících ujednání může výjimečně být nahrazena dispozitivními ustanoveními, která vnitrostátní zákonodárce pro dotčené smlouvy zavedl za účelem nastolení rovnováhy mezi právy a povinnostmi smluvních partnerů, přičemž jen na taková ustanovení se vztahuje domněnka neexistence zneužívající povahy.

Předkládající soud uvádí, že taková ustanovení, která by bylo možné použít na smlouvu přímo, v polském právním řádu neexistují.

V uvedeném rozsudku Soudní dvůr uvedl, že článek 6 směrnice 93/13/EHS brání tomu, aby byla mezera ve smlouvě překlenuta jen na základě vnitrostátních ustanovení obecné povahy, která stanoví, že právní jednání má kromě účinků, jež jsou v něm vyjádřeny, rovněž účinky vyplývající ze zásad společenského soužití nebo ze zvyklostí.

V rozsudku ze dne 25. listopadu 2020, C-269/19, Soudní dvůr rozhodl, že když má vnitrostátní soud za to, že dotčená smlouva nemůže v souladu se smluvním právem po odstranění dotčených smluvních ujednání právně nadále existovat, a dispozitivní ustanovení vnitrostátního práva neexistuje, a když spotřebitel nevyjádřil přání ponechat v platnosti zneužívající ujednání a zneplatnění smlouvy

by vystavilo tohoto spotřebitele zvláště nepříznivým důsledkům, vyžaduje systém ochrany spotřebitele zavedený směrnicí 93/13/EHS, aby za účelem obnovení skutečné rovnováhy mezi vzájemnými právy a povinnostmi smluvních partnerů vnitrostátní soud při zohlednění vnitrostátního práva jako celku přijal veškerá opatření nezbytná k ochraně spotřebitele před zvláště nepříznivými důsledky, které by zrušení dotčené smlouvy o úvěru mohlo způsobit (bod 41).

Předkládající soud se táže Soudního dvora, jaký je správný výklad směrnice 93/13/EHS v situaci, kdy nelze dosáhnout obou cílů, neboli který z cílů směrnice je důležitější: zda ochrana spotřebitele, včetně ochrany před nepříznivými důsledky odstoupení od smlouvy, nebo dosažení odrazujícího účinku na prodávajícího či poskytovatele, tedy tzv. sankce, která brání zhojení smlouvy za pomoci norem vnitrostátního práva, která nejsou dispozitivní ve smyslu rozsudku ve věci C-260/18.

PRACOVNÍ DOKUMENT